

НУБ 'Св. Климент Охридски'

PK

IV 15

002

02010004874

COBISS #

УНБ

СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ
СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ

1111

R. IV 15

АЛБУМЪ – АЛМАНАХЪ
„МАКЕДОНИЯ“

ALBUM – ALMANACH
„MACÉDOINE“

УРЕЖДА РЕДАКЦИОНЕНЪ КОМИТЕТЪ
REDIGÉ PAR LE COMITÉ DE REDACTION

СОФИЯ
1931

Солунъ, благодарение на своето мѣстоположение, като естественъ излазъ на цѣла Македония къмъ морето, бѣше станалъ не само търговски, но и просвѣтенъ центъръ на българитѣ въ Македония. На редъ съ цвѣтушитѣ търговски фирми, като тѣзи на: братя х. Мишеви и Никола п. Стефановъ отъ Велесъ, на братя Христо и Дим. Златареви отъ Кукушъ; комисионерскитѣ кжши на братя Дамянъ Петрови, Пиперкови, братя Куситасеви и Мурджевъ отъ Прилепъ и други, се издигаше и Солунската мъжка гимназия, отдето излѣзоха най-добритѣ македонски синове. Тамъ (въ Солунъ) се стичаха всички по-събудени македонци българи отъ вѣтренинотата, за да разширятъ своето образование и бждатъ полезни на своята родина, която имаше толкова голѣма нужда отъ просвѣтени хора. Поради оживѣнитѣ търговски връзки съ чужбина, въ Солунъ лесно проникваха свободолоубивитѣ идеи на западна Европа и патриотичниятъ духъ на свободна България. Тѣ се разпространяваха главно между младата и родолюбива интелигенция. Благодарение на тѣзи свои предимства, Солунъ можа да застане на чело въ борбата ни за политическо освобождение. Тамъ бѣ създадена отъ група младежи идеалисти революционната организация, на която бѣ сждено да изиграе грамадна роля въ македонското движение.

Непосрѣдственъ поводъ за създаването на революционната организация даде откриването на сръбско училище въ Солунъ. Това училище имаше за преподаватели българи-ренегати, като Иванъ Величъ отъ Дебъръ, Н. Поповичъ отъ Битоля и други, всички бивши питомци на Солунската мъжка гимназия, свършавши и Бѣлградската висша школа. Това училище имаше за целъ

да подлѣгва бедни, недоволни или изпждани за лошо поведение ученици отъ българскитѣ училища въ Солунъ. Макаръ че нѣмаше нито единъ сърбинъ въ Солунъ, все пакъ безпокойствието бѣше голѣмо отъ настаняването на тѣзи сръбски агенти въ най-южния край на Македония.

Съглеждайки голѣмата опасностъ, която застрашаваше българщината въ Македония отъ засилващата се сръбска пропаганда, която отдавна вече бѣ минала границата на Шаръ-пленина, група интеллигентни и родолюбиви младежи се събраха да обсъдятъ срѣдствата за борба срещу това зло. На 23 октомври 1893 год. тѣ решиха да турятъ основитѣ на една конспиративна организация, която да гледа и организира българитѣ въ Македония за успѣшна борба срещу гръцката и сръбска пропаганди, и крайната целъ на която бѣше създаването на автономна Македония.

Идеята за тази организация бѣ дадена отъ Иванъ х. Николовъ родомъ отъ Кукушъ. Възприета отъ Андонъ Димитровъ отъ с. Айватово (солунско) и Дамянъ Груевъ отъ с. Смилево (битолско), тя биде внушена на д-ръ Христо Татарчевъ отъ Рѣсенъ, който, като единственъ българинъ лѣкаръ, се ползуваше съ симпатитѣ на всички българи не само въ гр. Солунъ, но и въ цѣла Македония. Идеята допадна на схващанията на Петъръ х. Арсовъ отъ с. Богомила (велешко) и на Христо Батанджиевъ отъ Гумендже.

Първата среща стана въ квартирата на Хр. Батанджиевъ, бивша квартира на Ив. х. Николовъ до „Челеби-Бакалъ“, а втората, и окончателна, въ квартирата на Андонъ Димитровъ, срещу кжщата сега на братя Дамянъ Петрови,

бившия български пансионъ, известенъ подъ името „Спандони“.

Организацията бѣ основана подъ името: „Македонска революционна организация“. За председател бѣ избранъ единодушно, уважавания отъ всички ни, д-ръ Хр. Татарчевъ; за подпредседател — Ив. х. Николовъ, за секретаръ — Дамянъ Груевъ, за касиеръ Андонъ Димитровъ; а останалитѣ двама: Петъръ п. Арсовъ и Хр. Батанджиевъ — за съветници. Всѣки отъ насъ се задължи да действува тамъ, където виждаше, че можѣ да има най-голямъ шансъ да пропагандира идеята. Организацията бѣ възприела следнитѣ два принципа: таинствеността и авторитетността. Възложено бѣ на Петъръ п. Арсовъ да изработи устава. Сметаше се, че въ една автономна Македония, подъ гаранцията на великитѣ сили, българскиятъ елементъ, който съставляваше въ страната грамадно мнозинство, ще може най-лесно да развива своитѣ борби въ всѣко отношение.

Веднага следъ съставянето на централното управително тѣло, д-ръ Хр. Татарчевъ, въ качеството си на лѣкарь, тръгна да обикаля градовете: Гевгели, Дойранъ, Струмица, Кочани, Радовишъ, Щипъ, Кратово, Скопие, Велесъ, а специално Кукушъ, където, благодарение на своитѣ голѣми връзки и авторитетъ, можѣ да привлече голѣмъ брой съмишленици къмъ дѣлото.

На Андонъ Димитровъ бѣ възложено организирането и ръководството на новитѣ членове на организацията въ Солунъ. Той имаше връзки съ еснафа и турскитѣ чиновници; като учителъ по турски езикъ въ българската гимназия и по български езикъ въ турската гимназия, той доста умѣло можѣ да използва това свое положение за целитѣ на организацията. На първо мѣсто, нужно бѣше да се организиратъ пжтища за революционно сношение съ вътрешността на Македония и съ чужбина. За тази целъ, следъ дълго оглашение, той успѣ да подведе подъ клетва двама силни въ своята вѣра българи, а именно: Василь Мончевъ отъ Прилепъ, съдържателъ на хотелъ „Бошнакъ-ханъ“, и Стефанъ Матлиевъ отъ Охридъ, търговецъ на погребални вещи. На Василь Мончевъ бѣше възложено да улеснява посрещането и изпращането на хората на организацията, идващи отъ вътрешността. Стефанъ Матлиевъ бѣше натоваренъ да освобождава отъ митницитѣ революционната литература и материалитѣ, които евентуално биха пристигнали по море за организационни цели. Уреждането на тѣзи канали позволяваше на хората на организацията безпрепятствено да се движатъ. Уредено бѣше и специално бюро, което снабдявашъ сжититѣ съ редовни документи за пътуване (нуфузи, тескерета и паспорти).

Първиятъ мѣстенъ комитетъ на гр. Солунъ се състоеше отъ ръководителя Андонъ Димитровъ, и членове: Василь Мончевъ, Стефанъ Матлиевъ, Тодоръ Гавазовъ (отъ Прилепъ) и Христо Червенъ Ивановъ (отъ гр. Кукушъ). Лѣтно време заседанията ставаха на открито перипатически. Обикновено се отиваше на разходка къмъ мелницата на Алатини (близо до малкия Кара-бурунъ), където почти не живѣха българи и следователно по-лесно можеше да се избѣгне будното око на полицията.

Дѣлото бѣше подето съ голѣмъ ентузиазъмъ и въ кратко време цѣла Македония бѣ прошарена отъ малки революционни ядра. Стана нужда да се обмислятъ мѣрцитѣ за една по-планомѣрна

дейностъ. Налагаше се обща среща на ръководителитѣ отъ цѣлата страна. Такава среща се състоя на 15 августъ 1894 год. въ гр. Рѣсенъ, по случай освѣщаването на новопостроения храмъ „св. Кирилъ и Методи“ въ сѣщия градъ. Тази сбирка бѣше и първия конгресъ на Македонската революционна организация.

Д-ръ Хр. Татарчевъ се завърна отъ сбирката пълненъ съ голѣми надежди, че дѣлото преуспѣва на всѣкъде, и че ще се увѣичае съ пълненъ успѣхъ. При връщането си отъ Рѣсенъ въ Битоля, другаритѣ му успѣха да повлияятъ на Пере Тошовъ, тогава учителъ тамъ, да прегърне идеята. И действително, презъ м. октомври 1894 год., той бѣ причисленъ къмъ организацията.

Д-ръ Татарчевъ, съ своето често сновене до Кукушъ и обратно, можѣ да достави срѣдства за организацията. Отъ тѣхъ Централниятъ комитетъ раздаде на първо време взаимнообразно известни суми на по-слабитѣ мѣстни организации.

Революционниятъ кръжокъ въ Щипъ се създаде презъ 1894 год. отъ главния учителъ Туше Дели Ивановъ (отъ Кукушъ), заедно съ Гоце Дѣлчевъ, сѣщо учителъ тамъ (пакъ отъ Кукушъ).

Христо Матовъ бѣ зачисленъ въ организацията презъ 1895 год., а Георге Петровъ, до тогава отявленъ противникъ на организацията, се зачисли къмъ нея едва въ началото на 1896 год. Нахлуването на върховистки чети отъ България презъ 1895 година и вредитѣ, причинени отъ това нахлуване на дѣлото, стрѣснаха организаторитѣ въ Македония. Много тежко впечатление направи докарването въ Солунъ, завързани за ржцетѣ одрипавѣли селяни отъ селата въ горно-джумайско, мелнишко и неврокопско. Яви се нужда да се свика втора сбирка, за да се обмислятъ мѣрцитѣ, какъ да се тури край на това ненормално положение. Сбирката се състоя презъ великденската ваканция на 1896 год. въ гр. Солунъ, въ квартирата на Андонъ Димитровъ, която се намираще срещу мъжката гимназия. Въ нея взеха участие всички ръководни лица на организацията, които бѣха пристигнали въ Солунъ тайно, понеже по-голямата частъ отъ тѣхъ бѣха ексархийски служители и, като такива, строго се преследваха за революционна дейностъ отъ своето началство. На сбирката присѣдствуваха: д-ръ Христо Татарчевъ, Дам. Груевъ и Анг. Димитровъ, като председатели на гр. Солунъ, Гоце Дѣлчевъ — на Щипъ, Велко Думевъ — Велесъ, Хр. Матовъ — Скопие, Вангелъ Калейчевъ — Сѣръ, Георге Петровъ — Битоля и др.

Реши се, да се влѣзе въ контактъ съ ръководителитѣ на Върховния комитетъ въ София и да имъ се внуши, да не пакостятъ на дѣлото съ необмислени нахлувания отъ вниъ. Господата отъ София, не само че не се вслушаха въ молбата на Централния комитетъ въ Солунъ, но презъ 1898 г. тѣ внушиха на свои приятели въ Солунъ — Гарвановъ и компания — да основатъ единъ контра-комитетъ. Комитетътъ бѣше основанъ подъ името „Революционно братство“. Съ основаването на този комитетъ се тури начало на разкола въ македонското освободително движение. Отъ тогава датиратъ борбитѣ между върховисти и централисти, която борба причини грамадна пакостъ на освобождението. Тази борба не е утихнала и до сега. На нея се дължи, може би, и последното разцепление въ редоветѣ на В. М. Р. О.

Основателъ